

L'enemic mortal

Segons una llegenda que havia llegit de nen, qualsevol ésser humà, en el mateix instant del part matern, neix acompanyat de son enemic virtual. Aquest pot venir al món en un altre continent, ser d'una altra raça i sexe, veure la llum als antípodes del primer. Cadascun ignora l'existència de l'altre i l'odi irreductible que els lliga, si no és que un malaurat atzar els fa trobar. Si això passa, el reconeixement serà fulgurant i la confrontació mortal. L'adversari ocult no parerà fins a complir el destí encomanat: esborrar de la faç de la terra son complementari i rival.

Al començament del setge, la llegenda romania sepultada al seu subconscient i no va aflorar a la superfície sinó uns quants mesos després. El modern i còmode apartament que ocupava a la ciutat nova, situat a tocar de la línia del front, aviat va rebre l'impacte de l'artilleria enemiga. El saló on rebia les visites —amb unes finestres que miraven al riu i als blocs de cases fronterers, refugi dels francotiradors— va quedar destrossat. L'ona de la deflagració també va esgavellar la peça que feia de menjador i la va deixar en estat precari, exposada als atacs de llançagranades i morters. Per sort, la tercera cambra —el dormitori— havia sortit il·lesa de la brusca i ferotge escomesa artillera. Només els quadres havien caigut a terra, i els va tornar a posar a lloc, un cop escombrat amb cura el passadís que travessava el pis de banda a banda i apilats totxos i runa en la devastada cavitat oberta al buit.

Es pensava, com els altres veïns, que la situació no havia de durar gaire. La comunitat internacional no podia tolerar aquell setge medieval amb armes modernes al qual, sense cap causa, es trobaven sotmesos. Així, seguint-ne l'exemple, va conservar la sang freda, es va carregar de paciència i va començar les tasques de neteja i jardineria que li permetia el nou status d'historiador en atur: La Biblioteca Nacional on investigava el fons de manuscrits àrabs i otomans havia estat tocada de ple per coets incendiàries i, a part les façanes neomoriques de l'època austríaca, no era sinó un malencònic amuntegament de runa.

A cops d'aixada adquirida al mercat negre, arrancava terra de la part de darrere l'edifici i la pujava fins al quart pis. Galleda a galleda, la va escampar per terra de l'antic saló, el va transformar en hortet i hi va plantar llavors de pastanaga i de ceba. Les regava cada dia, tot vetllant curosament la minsa però reconfortant collita. D'ençà que havia arribat la Força Internacional d'Interposició, els bombardeigs d'artilleria i ar-

'L'enemic mortal' i 'Informe del comandant (IV)' són dos relats de Juan Goytisolo extractats del seu llibre 'El sitio de los sitios', publicat recentment per l'editorial Alfaguara. En el primer, l'escriptor descriu el recelós procés de persecució d'un francotirador explicat, en tercera persona, des del punt de vista de la víctima acorralada. El segon narra el cas d'uns manuscrits en què l'autor escenifica la seva mort pocs segons abans de produir-se.

mes pesants eren menys freqüents i els trets ressonaven d'una manera esporàdica entremig de pauses de llarg i enganyós silenci. Els únics que continuaven la feina sense traves eren els francotiradors. Els militars del comandament multinacional, dins les tanquetes que circulaven precisament sota casa seva, no feien res per silenciar-los.

El zumzeig d'un projectil a escassos centímetres del cap —mentre, ja fet a unes circumstàncies d'excepció esdevingudes a poc a poc rutina, regava les plantes del jardinet al cap d'uns quants mesos d'espera— encetà abruptament una etapa encara més dura i inquietant del setge. Espantat, havia deixat caure l'olla amb què abocava l'aigua i havia corregut a arrecerar-se rera la paret de l'habitació contigua. Algú li havia disparat des de l'illa de cases de l'altra banda del riu. Va arreplegar els prismàtics de campanya i, a través del forat obert per l'explosió de l'obús a l'envà que separava ambdues peces, va enfocar una per una les finestres des d'on aparentment provenia el tret, fins a localitzar el canó del fusell amb el punt de mira apuntant a casa seva. En la penombra va distingir una testa coberta amb un passamuntanyes: el francotirador continuava a l'aguait del blanc escollit amb una tossuderia que el va estremir. Per què justament ell i no cap altre? Va llançar un coixí al passadís, dins la zona del pis que abastava la mira, i el retruny de la bala que de retop es va encastar al sostre el va persuadir de la certesa d'aquella sospita. L'individu amb la cella posada sobre el gallet de l'arma l'havia triat per víctima. Aleshores sorgí del més pregon de la memòria la lectura infantil: es tractava, sens dubte, de son enemic mortal. L'amenaça virtual s'havia concretat: ara era a un centenar de metres d'ell. El setge de la ciutat els havia posats en contacte.

Un cop passat el primer moment de perplexitat, el descobriment li va reforçar l'afany de resistència i l'instint de vida. Per comptes de deixar-se vèncer pel desànim, com bona part del veïnat després de mesos i mesos d'esperar en va una hipotètica intervenció exterior, la certesa de l'existència de son enemic mortal a l'altra banda del riu es va transformar en al·licient. Havia de conjurar la sort, contrarestar els plans de l'altre, vigilar-lo amb tanta tenacitat i sigil com l'altre el guaitava a ell.

Localitzat el cau d'on provenia el perill, resolué d'adaptar-hi vida i moviments. Durant hores i hores atalaiava l'emergència del canó del fusell i la testa emmascarada arrepenjada sobre l'arma: era el programa i objectiu del dia, la se-

va autèntica raó de ser. L'extrema atenció que mereixia per part del desconegut va acabar per afalagar-lo. Son enemic mortal era dia i nit a son servei, li consagrava escrupolosament son temps, tal com un amant sol·lícit vivia pendent d'ell.

A l'estratègia d'encalç hi responia amb estratègia d'encalçat. Va traslladar el matalàs del dormitori a la petita habitació adjacent a la cuina on abans del setge consultava els manuscrits referents a la vida d'un obscur sant marroquí i hi amuntegava llibres i diccionaris. Dividia el temps entre aquesta cambra i la cuina, absort a guisar les insípides conserves distribuïdes per les organitzacions humanitàries o a redactar versions fictícies del setge presumptament escrites per un comandant anònim de la Força Internacional d'Interposició.

Sabia que son enemic mortal no renunciava a son pròposit. Més d'una vegada, en treure el nas despreocupadament al passadís per recollir un objecte oblidat a l'ex-dormitori o per inspeccionar l'estat del menjador després de l'esclat d'una granada en un immoble veí, el xiulet d'una bala l'havia retornat brutalment a la realitat. S'havia de mantenir constantment en guàrdia: qualsevol distracció li podia costar la vida. Per tal de sotjar son sotjador havia de sortir corrents cap al menjador i des d'allà apuntar amb l'allargavistes el cau de l'altre. Si son enemic mortal era al seu lloc, no li quedava cap més remei que esperar-se ajupit fins que el canó silent de l'arma desapareixia de la finestra: ell també havia de peixar-se, defecar i dormir. Ja no podia anar com abans allà on hi havia hagut el saló a regar l'hortet: el fusell del franc tirador disposava d'instruments de visió nocturna, tal com havia verificat la nit que l'olla que tenia entre les mans li fou arrabassada per un tret que, a més de ferir-li el polze, l'obligà a ajeure's a la peça contigua fins que, ja de matinada, tremolant de fred, entreveï per l'obertura que, segurament d'una forma passatgera, son enemic s'havia retirat.

El territori que ocupava al pis s'encongia com una pell de sapa. Tan sols la cuina i el petit escriptori proporcionaven un tènue miratge de seguretat. Però la manca de finestra en aquest últim i la fi del subministrament elèctric li impedien de treballar i d'instal·lar-s'hi. Condemnat a la immobilitat, guisava i escrivia arrupit a la cuina, tot aprofitant la llum que li arribava de la façana posterior de l'immoble. Les espelmes amb què es feia llum al començament del conflicte, i que li permetien el consol de la lectura, s'havien convertit no tan sols en un luxe impossible sinó en un esquer mortal. Les elucubracions i fantasies quant a son doble l'acompanyaven tot al llarg de la jornada. Qui era, quina cara feia, havien estat estampats tots dos amb la mateixa matriu? Com havia pressentit i encarnat la identitat d'enemic irreductible?

"Així, seguint-ne l'exemple, va conservar la sang freda, es va carregar de paciència i va començar les tasques de neteja i jardineria que li permetia el nou status d'historiador en atur: La Biblioteca Nacional on investigava el fons de manuscrits àrabs i otomans havia estat tocada de ple per coets incendiàris i, a part les façanes neomorisques de l'època austríaca, no era sinó un malencònic amuntegament de runa."

L'havia desxifrada en la lectura dels astres, de les ratlles de la mà? O tal vegada havia estat il·luminat, com de vegades creia, per una visió fulmínia, una anagnòrisi teatral?

En ocasions es pensava ser víctima de l'autoengany: viure una escena producte de la seva esquizofrènia. Però els trets amb què l'emboscada de l'altra banda del riu li recordava regularment sa presència dissipaven tot seguit qualsevol dubte. Amb una temeritat que vorejava la irreflexió corria pel passadís fins a l'amagatall des d'on el podia espigar amb l'allargavistes i respirava alleujat: encara hi era. El fràgil fil de vida que els unia a través del front i el riu era l'última i millor garantia de continuïtat.

Progressivament arraconat, havia acabat per limitar els moviments al mínim necessari: el salt de la cuina al quartet i d'aquí al lavabo. Les incursions ràpides al menjador i a l'orifici de tafaner, contràries a la més elemental prudèn-

cia, eren sa droga diària: no hi podia renunciar de cap manera. Li calia de totes passades assegurar-se de la fermesa d'aquell amant gelós, de sa vigilància devota i constant. Al llarg de dies llucava el canó del fusell i la testa coberta amb el passamuntanyes. Un dubte el rosegava: la situació de complementarietat en què concordaven implicava reciprocitat de sentiments? Podien subsistir l'un sense l'altre o sos destins eren inseparables, tal com volia la llegenda?

Fou l'agudesesa del debat íntim allò que revelà per telepatia al franc tirador son arriscat i obsessiu entrellucar? O algun veí, còmplice ocult dels assetjadors, li havia fet arribar la veu mitjançant un codi secret de senyals? Un centenar de trets ben adreçats a les esclatxes i fenedures de l'envà fins a clivellar-lo de forats aconseguí en tot cas el propòsit: visibilitzar i fer impossible l'aguait. Ja cap mur no el protegia de l'acarnissament del centinella. Amb una aclaparadora sensació de derrota s'acollí a son mesquí reducte: els escassos metres quadrats del quartet i la inhòspita, descoratjadora, cuina.

Encara s'hi va estar unes quantes setmanes, gairebé sense escriure ni alimentar-se, amb tota la ment enfeïnada en el misteri de l'implacable enemic. Envellí, s'aprimà, deixà de rentar-se. Son rostre començà a resultar-li estrany al mirall, aquell mirall de mà en què un matí, finalment, veié reflectit de sobte, allà lluny, el bloc de cases de l'altra banda del riu, el cau del franc tirador, el brillant i diminut canó de l'arma, la testa arrepenjada com sempre sobre el gallet segons abans del tret, aquest cop mortal i definitiu.

Informe del comandant (IV). Llegir i rellegir els manuscrits trobats a la maleta em va ocupar del tot el meu dia de descans. Em vaig tancar a l'habitació de l'alt comandament de la Força Internacional d'Interposició i vaig restar-hi tot sol, lluny de qualsevol circumstància d'espai i de temps, perdut en un desert d'arenes movedisses en què les pistes laboriosament traçades eren esborrades per un sol buf de vent, cosa que em deixava sense fites ni punts de referència enmig del remolí de sorra engegador que havia alçat la tempesta.

Cadascun dels relats del difunt i esvaït "J. G.", escrits en tercera persona, però amb rastres freqüents de la presència d'un narrador omniscient, girava al voltant del setge imaginari o real d'una ciutat o d'un barri, sense cap mena de connexió amb el poemari a què m'he referit en el segon informe d'aquest enrevessat afer.

Són obra del mateix autor? Si haig de dir la veritat, no sabia respondre-hi. Un i altres expressen obsessions diferents, sense cap denominador comú aparent. Tot i que en l'atestat tramès a capitania central de l'exèrcit feia servir expressament una terminologia escaient als principis i a l'escala de valors castrenses, això

no representa en rigor la meua manera de pensar ni els meus sentiments relatius als versos.

A la seva manera, l'autor dels relats també expressa uns punts de vista subversius, no tant pel que fa a la qüestió sexual com a l'ordre polític-econòmic mundial i a les calamitats que se'n derivarien. Les evocacions del barri parisenc on viu el personatge en denoten un coneixement exacte, impressió corroborada per la missiva adreçada a "J. G." a un apartat postal el número del qual concorda curiosament amb el de l'habitació de l'hotel on el va

enxampar la mort, i les senyes amb les de l'oficina de Correus descrita en un dels contes. Aquest cúmulo de coincidències i indicis, en lloc de posar sobre la pista un investigador a consciència com jo, el desencamina a cada pas. El narrador no és fiable i sembla parlar al lector un seguit de trampes en què inevitablement cau abans d'adonar-se que ha picat i ha estat arrossegat fins allà on el volien dur.

Ara bé, és justament el primer text —on el protagonista escenifica la seva mort pocs segons abans de produir-se de debò— el que em va acréixer els dubtes fins a un estat d'irremeiable estupefacció. Com podia ressenyar l'hoste de l'habitació 435 les emocions i vivències del setge

i referir-s'hi en termes d'escriptura, si poc després fou escombrat per una càrrega de morter del regne dels vius?

La idea inicial de confiar els manuscrits a la nostra ambaixada a Z. a fi d'enviar-los a Espanya per valisa diplomàtica va caure pel seu propi pes. Els anacronismes i absurditats que contenen emboliquen encara més l'increïble episodi de la desaparició de l'autor. Llegir-los equivaldria a despullar els ja inconsistents informes meus de llur pàl·lida ombra de versemblança: tot plegat esdevé ficció i jo mateix personatge fictici!

Un cop pensat i repensat tot l'assumpte, he arribat a la conclusió que la cosa més prudent serà de tancar-los a pany i clau i deixar entre parèntesis tot el que ha passat, si no em vull convertir en la riota de l'estat major. Només un eventual historiador-compilador, en possessió de tots els elements dispersos, els podria engalzar amb art i paciència i, de passada, retornar-me la credibilitat arruïnada.

Juan Goytisolo
Traducció: Pau Vidal

"Segons una llegenda que havia llegit de nen, qualsevol ésser humà, en el mateix instant del part matern, neix acompanyat de son enemic virtual. Aquest pot venir al món en un altre continent, ser d'una altra raça i sexe, veure la llum als antípodes del primer. Cadascun ignora l'existència de l'altre i l'odi irreductible que els lliga, si no és que un malaurat atzar els fa trobar. Si això passa, el reconeixement serà fulgurant i la confrontació mortal."